

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.16.218-239>

УДК: 327.7:35(417)

© Маріанна Марусинець¹

НЕЙТРАЛІТЕТ ЯК ОСНОВА ДЕРЖАВНОСТІ ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ РЕСПУБЛІКИ ІРЛАНДІЯ

218
— Статтю присвячено аналізу феномена ірландського суверенітету як фундаменту державності та зовнішньополітичної стратегії Республіки Ірландія в контексті глобальних політичних трансформацій ХХ–ХХІ ст. Аргументовано, що політика нейтралітету Республіки Ірландія має багату історію. Вона допомагає країні уникати участі у військових конфліктах і впливає на міжнародні події. Ірландія не є членом військових союзів та угод про взаємну оборону, що дозволяє їй зберігати незалежність. ЄС і міжнародні партнери поважають суверенітет і нейтралітет Ірландії, що підтверджується юридичними гарантіями, наданими в 2009 р. Рішення Ірландії про нейтралітет було ухвалено після боротьби за незалежність і напружених відносин із Великою Британією. Прихильність нейтралітету не є постійною, і його значення продовжує переглядатися. Розширення участі Ірландії в миротворчих місіях та інтеграція в ЄС привернули увагу до її нейтралітету. Однак деякі аспекти інтеграції до ЄС викликають занепокоєння, особливо загальна зовнішня політика ЄС і політика безпеки.

Показано, що з моменту свого виникнення ірландський нейтралітет є предметом дискусій і різних інтерпретацій. Ірландія традиційно дотримується політики нейтралітету, яка є історичною традицією, а не обов'язком, як у випадку з Австрією. Політика невтручання в міжнародні відносини сформувалася до створення Ірландської Республіки в 1948 р., коли Ірландія вийшла з Британської Співдружності. Це рішення було зумовлене прагненням ірландського

¹ Кандидат філологічних наук, доцент, старший науковий співробітник, доцент кафедри історії та суспільних дисциплін, старший дослідник Науково-дослідного центру імені Тіводора Легоцькі, Закарпатський угорський інститут імені Ф. Ракоці ІІ. E-mail: maruszinec.marianna@kmf.org.ua; <https://orcid.org/0000-0001-7366-9328>.

народу уникнути участі в британських військових конфліктах, а також бажанням здобути незалежність і суверенітет від британського правління. Ірландський нейтралітет не закріплений у конституції і не має офіційного тлумачення, але він відчувається і є реальним. Після століть політичного гніту і репресій з боку Великої Британії ірландці прагнули незалежності та самовизначення. Ідея полягала в проведенні політики, відмінної від британської, щоб підкреслити унікальність країни. З початком Другої світової війни нейтралітет став асоціюватися з боротьбою за свободу. В умовах глобальних політичних трансформацій ХХІ ст. прихильники ідеї про неможливість збереження нейтралітету заявляють, що залученість Республіки Ірландія в міжнародні відносини виключає можливість збереження нейтралітету. Однак такий підхід не враховує мінливу геополітичну ситуацію і думку ірландців, які продовжують вважати свою країну нейтральною.

Встановлено, що Республіка Ірландія бере активну участь у міжнародній політиці, будучи членом ООН і учасником програми НАТО «Партнерство заради миру». Вона дозволила США використовувати один зі своїх аеропортів для військових операцій в Іраку та Афганістані. Ірландські сили брали участь у миротворчих місіях ООН. Найбільш жваві дискусії стосуються взаємин Республіки Ірландія з ЄС. Доведено, що ірландці непокояться через втрату незалежності та нейтралітету, незважаючи на позитивне ставлення до членства в ЄС. Страх втрати суверенітету та нейтралітету впливає на громадську думку. Позиція більшості політиків змінилася, не збігаючись із громадською думкою. Останнім справжнім прихильником нейтралітету був І. де Валера, який представив цю концепцію як офіційну. Нині переважна більшість ірландців продовжує підтримувати нейтралітет.

Ключові слова: нейтралітет, Республіка Ірландія, ЄС, Велика Британія, безпека, незалежність, ООН, НАТО.

Neutrality as the Basis of Statehood and Foreign Policy of the Republic of Ireland

The article is devoted to the analysis of the phenomenon of Irish sovereignty as the foundation of statehood and foreign policy strategy of the Republic of Ireland in the context of global political transformations of the 20th–21st centuries. It is argued that the policy of neutrality of the Republic

of Ireland has a rich history. It helps the country to avoid participation in military conflicts and influences international events. Ireland is not a member of military alliances and mutual defense agreements, which allows it to maintain independence. The EU and international partners respect the sovereignty and neutrality of Ireland, which is confirmed by legal guarantees provided in 2009. Ireland's decision on neutrality was made after the struggle for independence and tense relations with the UK. Commitment to neutrality is not permanent, and its meaning continues to be reconsidered. Ireland's increased participation in peacekeeping missions and integration into the EU have drawn attention to its neutrality. However, some aspects of EU integration raise concerns, especially the EU's common foreign and security policy.

It is shown that Irish neutrality has been the subject of debate and different interpretations since its inception. Ireland has traditionally followed a policy of neutrality, which is a historical tradition, not an obligation, as in the case of Austria. The policy of non-intervention in international relations was formed before the creation of the Irish Republic in 1948, when Ireland left the British Commonwealth. This decision was due to the desire of the Irish people to avoid involvement in British military conflicts, as well as the desire to gain independence and sovereignty from British rule. Irish neutrality is not enshrined in the constitution and has no official interpretation, but it is felt and real. After centuries of political oppression and repression by Britain, the Irish sought independence and self-determination. The idea was to pursue a policy different from the British in order to emphasize the uniqueness of the country. With the outbreak of World War II, neutrality began to be associated with the struggle for freedom. In the context of global political transformations of the 21st century, Proponents of the idea that it is impossible to maintain neutrality argue that the involvement of the Republic of Ireland in international relations excludes the possibility of maintaining neutrality. However, this approach does not take into account the changing geopolitical situation and the opinion of the Irish, who continue to consider their country neutral.

It has been established that the Republic of Ireland is actively involved in international politics, being a member of the UN and a participant in the NATO Partnership for Peace program. It allowed the United States to use one of its airports for military operations in Iraq and Afghanistan. Irish forces participated in UN peacekeeping missions. The liveliest discussions concern Ireland's relationship with the EU. It has been proven that the Irish are worried about losing independence and neutrality, despite a positive attitude

towards EU membership. Fear of losing sovereignty and neutrality affects public opinion. The position of most politicians has changed, not coinciding with public opinion. The last real supporter of neutrality was I. de Valera, who presented this concept as official. Currently, the vast majority of Irish people support neutrality.

Keywords: *neutrality, Republic of Ireland, EU, UK, security, independence, UN, NATO.*

Постановка проблеми. Політика нейтралітету Республіки Ірландія має багату історію, яка дала змогу країні уникнути участі в руйнівних війнах і справила позитивний вплив на розвиток держави. Політика військового нейтралітету ірландської держави протягом довгого часу залишається важливою складовою її незалежної зовнішньої політики. Ця політика, яку проводили уряди, що змінювали один одного, означає, що Республіка Ірландія не бере участі у військових союзах, а також в угодах про спільну або взаємну оборону. Європейський союз (ЄС) і міжнародні партнери Республіки Ірландія завжди висловлювали глибоку повагу до її суверенітету, незалежності та нейтралітету. Юридичні гарантії, надані Європейською радою в червні 2009 р., підтвердили, що «політика ЄС у сфері безпеки і оборони не впливає на традиційну політику військового нейтралітету Ірландії і не завдає їй шкоди» (International Security Policy 2025).

221

Практика невтручання у внутрішні справи інших держав не є винятковою прерогативою Республіки Ірландія. Багато країн на міжнародній арені обрали цей шлях, і причини, що спонукають їх до цього, можуть бути різними. Деякі держави вважають за краще зберігати нейтралітет, керуючись своїми внутрішніми переконаннями і принципами, в той час як інші країни роблять це виходячи зі стратегічних міркувань, які надають їм певні переваги.

Республіка Ірландія має унікальну історію, пов'язану з її рішенням дотримуватися нейтралітету. Це рішення значною мірою зумовлене складними і часто напруженими відносинами з найближчим сусідом – Великою Британією. Боротьба за незалежність призвела до формування принципу суверенного нейтралітету, згідно з яким ірландська держава відмовилася від участі у військових конфліктах. Цей принцип став невід'ємною частиною суверенітету, завойованого Ірландією. Проте прихильність нейтралітету з боку молодшої нації була непостійною і непередбачуваною. Ставлення до нейтралітету

варіювалося від сумнівів у його існуванні до гучного захисту і підтримки. У результаті ірландський нейтралітет продовжує вивчатися і переглядатися як в академічних колах, так і в політичній сфері.

Розширення участі Республіки Ірландія в міжнародних миротворчих місіях, а також її взаємодія з Європою і процесом інтеграції в ЄС, привернули увагу до нейтралітету ірландської держави як ніколи раніше. Будучи активним і добровільним учасником європейського інтеграційного проекту впродовж кількох десятиліть, деякі аспекти інтеграції до ЄС, тим не менш, почали викликати зростаючу стурбованість серед ірландського населення. Одним із ключових аспектів, що викликають занепокоєння, є спільна зовнішня політика ЄС і політика безпеки, а також спільна політика в галузі безпеки і оборони, значення яких значно зросло за останні два десятиліття.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Республіка Ірландія є об'єктом пильної уваги дослідників, які цікавляться її зовнішньою політикою і нейтралітетом. У 2023 р. в країні відбувся відкритий національний консультативний форум з питань міжнародної безпеки, під час якого експерти, вчені та представники громадськості обговорили зовнішню політику держави, нейтралітет і проблеми безпеки. У межах форуму було проведено 18 панельних дискусій, присвячених аналізу ситуації у світі, визначенню ролі Республіки Ірландія на міжнародній арені, а також виявленню наявних і потенційних глобальних загроз (Consultative Forum Programme 2023).

Дослідження політики нейтралітету в контексті зовнішньополітичного курсу Республіки Ірландія в період Другої світової війни являє собою ключовий аспект аналізу дослідників. В останній чверті XX ст. в ірландській, європейській та американській історіографії спостерігається тенденція до переосмислення основних концепцій національної історії, пов'язаних із подіями Другої світової війни. Зокрема, відбувається перегляд ролі Республіки Ірландія в цих подіях. Думки політиків та експертів щодо ролі ірландської держави в подіях Другої світової війни є суперечливими та неоднозначними. Дехто звинувачує Ірландію в підтримці нацистської Німеччини, в той час як інші захоплюються її рішучою протидією тиску з боку Великої Британії.

В умовах глобальних політичних трансформацій XXI ст. проблема ірландського нейтралітету залишається однією з найактуальніших в історіографії як Республіки Ірландія, так і інших країн Заходу. Не-

зважаючи на трансформацію міжнародного порядку і системи міжнародних відносин, Республіка Ірландія продовжує дотримуватися політики нейтралітету в міжнародних відносинах. Це означає відмову від вступу ірландської держави у військові союзи або оборонні пакти, а також від участі в міжнародних конфліктах. Нейтральний статус Республіки Ірландія закріплений в її конституції, що дає змогу країні не бути членом НАТО і брати активну участь у міжнародних миротворчих зусиллях під егідою ООН.

Тема нейтралітету держави на міжнародній арені становить значний інтерес для дослідників у галузі політичної науки в Україні. Однак Республіка Ірландія як держава в контексті цієї проблематики залишається недостатньо вивченою. У сфері наукових досліджень, пов'язаних із політикою нейтралітету ірландської держави, можна виокремити значну кількість наукових праць дослідників із Республіки Ірландія, Великої Британії, ЄС та США. Серед найбільш значущих праць у цій царині слід виокремити дослідження таких учених, як Аунеслуома Я., Райнію-Ніємі Я., Карті М., Девайн К., Діннен К., Дональд Д., Еммот Р., Сіболд С., Фаннінг Р., Фінн К., Ганнон К., Гуд Л., Хаулін Г., Кітінг П., Ліхі П., Макнеллі Е., Макнамара Е., Мерфі С., Ніл Д., О'Керролл С., О'Лірі Н., Райан Б., Шванберг П., Салмон Т., Шванберг П., Вігелл М., Вільямс П.

223

Метою статті є визначення характерних особливостей та комплексний аналіз еволюції феномену ірландського суверенітету як основи державності та зовнішньополітичної стратегії Республіки Ірландія в умовах глобальних політичних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння позиції Республіки Ірландія щодо нейтралітету необхідно враховувати історичний контекст. На відміну від інших нейтральних країн, таких як Австрія, яка зобов'язана дотримуватися свого нейтралітету згідно з Австрійським державним договором 1955 р. і конституцією, нейтралітет Ірландії заснований на історичних традиціях. Ірландська політика нейтралітету і невтручання в міжнародні відносини сформувалася ще до створення Ірландської республіки та Ірландської вільної держави як самоврядного домініону в складі Британської Співдружності. В основі цієї позиції лежить прагнення ірландського народу не брати участі в «британських» військових конфліктах. Це можна пояснити бажанням ірландців здобути незалежність і суверенітет, які вони не

могли здобути за умов британського правління протягом тривалого часу (Fanning1982: 27).

До 1922 р. основною перешкодою, з якою стикався ірландський народ, було усвідомлення відсутності свободи. Ірландська боротьба велася за свободу від англійської окупації та панування.

Під час Першої світової війни поведінка Ірландії свідчила про її упереджене ставлення до союзників. Ірландія надавала Великій Британії розвідувальні дані та допомогу, зокрема дозволила використовувати свій повітряний простір для британських літаючих човнів і дозволила атакувати німецькі підводні човни у своїх водах. Ірландія також дозволила ірландським чоловікам брати участь у бойових діях і дозволила обмежене інтернування британських солдатів. Ступінь упередженості Ірландії стала очевидною тільки через десятиліття (Schwanberg 2012:13).

224 — Популярність публічного нейтралітету Ірландії затьмарила її фактичну поведінку, що призвело до її негативного сприйняття у Великій Британії та в усьому світі. Наприкінці війни Черчилль заявив, що нейтралітет Ірландії майже завадив перемозі союзників. Ірландія не відкрила свої двері для єврейських біженців під час війни. І. де Валера висловив співчуття послу Німеччини після смерті А. Гітлера, що викликало вимоги вибачень. Він також заявив про стійкість Ірландії протягом століть, не вихваляючи військові зусилля союзників. У липні 1940 р. британський уряд запропонував об'єднати південну і північну частини Ірландії, але натомість Ірландія мала оголосити війну Німеччині або допустити британські війська на свою територію. І. де Валера відмовився, зберігши нейтралітет Ірландії (Donald 2002: 21).

У 1948 р. Ірландія проголосила себе республікою і вийшла зі складу Британської Співдружності. Того ж року було ухвалено Закон про Ірландську Республіку. Американська влада запропонувала Ірландії вступити до Організації Північноатлантичного договору (НАТО), але Ш. Макбрайд, який обіймав на той час посаду міністра закордонних справ, відповів, що будь-який військовий союз із державою, відповідальною за розділ, неприйнятний для ірландського народу. У 1955 р. Республіка Ірландія вступила в Організацію Об'єднаних Націй (ООН). Міністр закордонних справ ірландської держави Л. Косгрейв пояснив це рішенням прагненням уникнути асоціації з певним блоком або групою націй. У 1956 р. ООН створила миротворчі сили,

які могли діяти тільки за згодою залучених сторін, за умови нейтралітету миротворців і мінімального застосування сили. Республіка Ірландія брала активну участь у миротворчих місіях ООН (Donald 2002:21).

Як відомо, вже у 90-і роки ірландським силам оборони було надано роль учасника місій ООН з підтримання міжнародного миру. Участь у місіях ретельно розглядається і отримує схвалення Ради Безпеки ООН, уряду та Палати представників Республіки Ірландія. У 1961 р. Республіка Ірландія подала заявку на вступ до Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Її неучасть у НАТО і слабкий стан економіки відклали вступ до ЄЕС до 1973 р. (Benefits of EU membership for Ireland 2025). Питання було вирішено завдяки зусиллям Ш. Лемасса, який обіймав на той час посаду лідера партії «Фіанна Файл». Республіка Ірландія надавала допомогу США у війні в Іраку й Афганістані та пообіцяла допомогти Великій Британії в разі ядерної війни. Зростаюча участь Республіки Ірландія в міжнародних справах і прихильність підтримці миру ускладнили її нейтральний статус (Schwanberg 2012: 21).

225

Нині переважна більшість громадян Республіки Ірландія послідовно виступають за збереження нейтралітету як основоположного принципу зовнішньої політики, політики в галузі безпеки і оборони країни. Демократія, яка характеризується як форма правління, за якої народ здійснює владу через обраних представників, передбачає, що уряд має відображати волю народу. У зв'язку з цим уряд Республіки Ірландія має враховувати послідовні та раціональні уподобання громадян щодо нейтралітету в зовнішній політиці. Однак політичні діячі з правлячої партії Республіки Ірландія нерідко використовують міжнародні події для того, щоб заявити про необхідність перегляду, обговорення або відмови від нейтралітету країни.

Результати 19 опитувань громадської думки, в яких ставилися запитання про переваги щодо нейтралітету, військових союзів і НАТО в період з 1981 р. до 2023 р., свідчать про те, що приблизно четверо з п'яти жителів Республіки Ірландія послідовно підтримують активний нейтралітет і лише 13-15% готові вступити в НАТО або відмовитися від нейтралітету. Як ставлення громадськості до нейтралітету, так і уявлення громадськості про активний позитивний нейтралітет є стабільними в часі й навряд чи зміняться, оскільки вони ґрунтуються на базових цінностях та ідентичності масової аудиторії (Devine 2024).

У «Білій книзі із зовнішньої політики 1996 р.» (англ. The 1996 White Paper on Foreign Policy) було зазначено, що більшість ірландців завжди підтримували військовий нейтралітет Ірландії та визнавали позитивні цінності, які він символізує, а також визнавали, що «зовнішня політика Ірландії – це щось більше, ніж просто корисливість. Для багатьох із нас це показник того, які ми люди» (The White Paper on Foreign Policy 1996). Проте уряди ірландської держави, що змінювали один одного, розглядали цю послідовну громадську підтримку активного нейтралітету, засновану на цінностях, як перешкоду, яку необхідно подолати або обійти.

226
— Нейтралітет становить основу зовнішньої політики не тільки Ірландії, а й багатьох інших країн-членів ЄС (Aunesluoma and Rainio-Niemi 2016: 60). Наукове моделювання даних про громадську думку в Республіці Ірландія показує, що підтримка нейтралітету країни ґрунтується на цінностях та ідентичності. Зокрема, ставлення громадськості до нейтралітету Республіки Ірландія структуроване за такими параметрами, як незалежність (стосовно європейської інтеграції) та ідентичність (гордість за те, що ти ірландець) (Devine 2008: 480).

Серія опитувань громадської думки, регулярно проведених від імені Європейської комісії та інших інституцій ЄС від 1974 р., – «Євробарометру» (англ. Eurobarometer) – регулярно демонструють, що в Республіці Ірландія частка людей, які вважають членство в ЄС позитивним і не підтримують європейську оборону, є найвищою серед усіх країн-учасниць. Це означає, що для ірландців бути «проєвропейцями» не означає підтримувати мілітаризм ЄС. Наприклад, в опитуванні Євробарометра 2006 р. Республіка Ірландія посідає перше місце за часткою людей, які позитивно ставляться до ЄС, але перебуває наприкінці списку за рівнем суспільної підтримки європейської спільної політики оборони та безпеки. Ці дві позиції не є парадоксальними, а відповідають сприйняттю Республікою Ірландія спочатку Європейського економічного співтовариства, а згодом Європейського союзу як суто торговельної організації (Devine 2006:157).

Ця фундаментальна різниця в уподобаннях між громадськістю та урядом щодо несумісних позицій збереження активного позитивного нейтралітету на противагу просуванню та участі в мілітаризмі ЄС лежить в основі так званої дворівневої гри. Дослідження громадської думки на референдумах за Маастрихтським договором – «Договором

про Європейський союз», що був підписаний у 1992 р. і набув чинності у 1993 р., та Амстердамським договором – «про внесення змін до Договору про Європейський союз», що був підписаний у 1997 р. і набув чинності у 1999 р., а також за Ніццьким договором, який був спрямований на реформування інституційної структури ЄС, що був підписаний у 2001 р. і набув чинності у 2003 р., засвідчили, що значна кількість громадян Республіки Ірландія неодноразово голосувала проти таких договорів, які сприяли мілітаризації ЄС через ослаблення основних принципів активного нейтралітету ірландської держави (Devine 2011).

Остання версія дворівневої гри була створена після того, як прем'єр-міністр Республіки Ірландія М. Мартін заявив Європейському парламенту в Страсбурзі: «Нам не потрібне проведення референдуму для вступу до НАТО. Це політичне рішення уряду». Водночас, юридично, це рішення народу, ухвалене на вільному і чесному референдумі. Потенційне громадське вето є ключовим чинником, що пояснює збереження нейтралітету Республіки Ірландія на сьогоднішній день (O'Leary 2022).

227

З точки зору прихильників ірландського нейтралітету, існують певні причини, що спонукають відмовитися від членства в НАТО і, як наслідок, в об'єднаному військовому альянсі Західноєвропейського союзу та Європейського союзу, відомому як «європейське крило» НАТО. Однією з таких причин є відсутність можливості контролювати застосування сили та автоматичне залучення Республіки Ірландія до військових конфліктів. Це викликає побоювання, що приєднання до військового союзу означатиме автоматичну участь у військових діях без можливості впливати на ухвалені рішення (Carthy 2022).

Прихильники нейтралітету Республіки Ірландія вважають, що НАТО використовує силу без відповідного дозволу ООН у низці регіонів, включно з Косово, Сербією, Іраком та Афганістаном. Більше того, дії НАТО в цих регіонах супроводжуються військовими злочинами, і альянс відмовляється співпрацювати з органами, що розслідують ці злочини. Провідні члени НАТО, такі як США, Франція та Велика Британія, підривають фінансову та оперативну підтримку миротворчих операцій ООН. У XXI ст. країни НАТО ігнорували механізми управління та контролю ООН і направили в місії ООН недостатню кількість миротворців (Williams 2020: 482).

У Республіці Ірландія прихильники нейтралітету наголошують на протидії з боку НАТО зусиллям із роззброєння та вимозі збільшити витрати на закупівлю озброєнь у контексті подальшого існування та розширення альянсу на схід, попри обіцянки не робити цього. У 2017 р. Республіка Ірландія очолила процес створення і ратифікації Договору про заборону ядерної зброї, укладеного в рамках зони, вільної від ядерної зброї. НАТО заявило, що ратифікація цього Договору несумісна з членством в альянсі, і чинить тиск на держави-члени, щоб вони не приєднувалися до договору (Arms control, disarmament and non-proliferation in NATO 2023). Крім того, ЄС не зміг виробити єдину позицію щодо цього договору (Devine 2020).

228 — Республіка Ірландія дотримується політики нейтралітету, яка глибоко вкоренилася в ірландському суспільстві і протягом багатьох років визначає зовнішню та оборонну політику країни. Суспільство ірландської держави вже давно дотримується активного і позитивного нейтралітету. Ця концепція відповідає міжнародному праву і цінностям самобутності та незалежності. Саме ці цінності лежать в основі суспільної підтримки нейтралітету. Однак еліти всередині ірландського уряду, інститути, пов'язані з ЄС, і зовнішні сили чинять тиск на Ірландію, намагаючись підірвати широко поширену думку про нейтралітет (Howlin 2023).

Однак, на переконання ірландського дослідника феномена ірландського нейтралітету К. Дівайн, незважаючи на це, уряд ірландської держави продовжує вживати заходів, спрямованих на придушення громадської підтримки нейтралітету. Він діє всупереч демократичним нормам і порушує суспільний договір, не враховуючи вподобання громадян щодо нейтралітету. Ірландська дослідниця нейтралітету К. Дівайн також вважає, що уряд Республіки Ірландія не може придушити суспільну підтримку ірландського нейтралітету. Це зумовлено низкою чинників: 1. В Ірландії існує відмінність у самоідентифікації, що проявляється в тому, що населення розглядає себе як частину спільноти і враховує її інтереси, тоді як уряд ототожнює себе з елітою ЄС і його цілями; 2. Прагнення еліти до матеріальних стимулів у вигляді влади та посад на рівні ЄС в обмін на відмову від нейтралітету; 3. Корупція, як законна, так і незаконна (Devine 2024).

Загалом можна зробити висновок про стабільність нейтралітету ірландської держави з огляду на систему стримувань і протипаг. Як наслідок, зважаючи на необхідність проведення референдуму та

отримання суспільного схвалення членства в НАТО, урядові стратегії щодо офіційного, а не неформального приєднання до організації досі не привели до успіху (Devine 2024).

Нині можна констатувати, що зміна ситуації в галузі безпеки в Європі призвела до виникнення нових дискусій в Республіці Ірландія щодо нейтрального статусу країни. Виклики, які стоять перед міжнародним порядком, очолюваним західними країнами, а також розвиток гібридних методів стратегічного суперництва, мали значний вплив на безпекову ситуацію в Республіці Ірландія (Wigell 2019).

Протягом тривалого часу Республіка Ірландія залишалася ізольованою від багатьох важливих подій, що впливають на безпеку в Європі. Однак раптова поява гібридних загроз як для уряду, так і для суспільства стала несподіванкою для країни. Без гарантій колективної оборони, кібернетична, повітряна і морська оборона ірландської держави залишаються недостатньо розвиненими і не відповідають вимогам нейтральної держави, яка може покладатися тільки на свій незалежний військовий потенціал для забезпечення базової безпеки. Комісія зі збройних сил (англ. Commission on the Defence Forces), створена для оцінки різних аспектів оборонної організації Республіки Ірландія, опублікувала свій звіт у лютому 2021 р. У звіті зроблено загальний висновок про те, що Збройні сили Республіки Ірландія не можуть ефективно захищати державу. У звіті пропонується три рівні цілей для керівництва ірландської держави в рамках майбутньої модернізації системи оборони (Report of the Commission on the Defence Forces 2022).

229

Уряд Республіки Ірландія ухвалив рішення збільшити оборонний бюджет країни з 1,1 млрд. євро до 1,5 млрд. євро до 2028 р. Це дасть змогу усунути деякі недоліки у сфері найму й утримання персоналу. Придбання основних радарів планується як важливе вдосконалення для посилення спостереження за повітряним простором (Government announces move to transform the Defence Forces and the largest increase in the Defence budget in the history of the State, 2022). Проте, з огляду на триваюче погіршення ситуації в галузі безпеки, виникають сумніви в тому, що тільки цих удосконалень буде достатньо для забезпечення майбутніх оборонних потреб Республіки Ірландія.

В умовах погіршення політичних відносин з Великобританією та зниження рівня безпеки в Європі, нейтралітет Республіки Ірландія стає проблемою, яка потребує пояснення з боку керівництва країни.

Раніше Республіка Ірландія не розглядала можливості розширення оборонної співпраці. Насамперед увага приділяється подіям у Північній Ірландії, де «Шинн Фейн» та інші націоналістичні угруповання продовжують представляти Велику Британію як проблемного партнера для Республіки Ірландія. Однак ці заяви не відповідають дійсності. Угода Страсної п'ятниці 1998 р. започаткувала довгостроковий мирний процес у Північній Ірландії і справила позитивний вплив на відносини між Великобританією та Республікою Ірландія (Hood 2020).

230 — В умовах погіршення політичних відносин з Великобританією та зниження рівня безпеки в Європі, нейтралітет Республіки Ірландія стає предметом обговорення та вимагає пояснень з боку керівництва країни. Регулярно публікуються заяви, в яких стверджується, що Республіка Ірландія не є повністю нейтральною у політичному плані та надає Україні моральну підтримку, надаючи нелетальну допомогу. При цьому наголошується, що військовий нейтралітет залишається основним принципом безпекової політики Республіки Ірландія. Однак очевидно, що однієї лише географічної віддаленості недостатньо для захисту Республіки Ірландія від гібридних загроз. Прем'єр-міністр Республіки Ірландія М. Мартін стверджує, що нейтралітет має розвиватися у відповідь на погіршення безпекової ситуації (Leahy 2022).

У першій задокументованій стратегії Республіки Ірландія для країн Північної Європи, опублікованій у 2021 р., наголошується, що тісніша політична співпраця з «однодумними» країнами Північної Європи стає все більш важливою для політики ірландської держави в ЄС після Брекзиту. Проте в ірландських дискусіях не приділяється належної уваги тому факту, що деякі країни Північної Європи (Данія, Норвегія та Ісландія) були серед засновників НАТО у 1949 р. Рішення Фінляндії та Швеції про негайний початок процесу вступу до НАТО незабаром після конфлікту в Україні у 2022 р. викликали сумніви, чи ці держави поділяють погляди Республіки Ірландія на питання безпеки. Сьогодні Республіка Ірландія продовжує відповідати за зміцнення свого оборонного потенціалу та підвищення статусу в європейській системі оборони (Emmot and Siebold 2022).

Наразі ірландська політична партія «Шинн Фейн» займає лідируючі позиції в опитуваннях громадської думки в Республіці Ірландія. Ймовірно, вона чинитиме значний вплив на формування майбутніх

урядів країни. Зовнішньополітична позиція «Шинн Фейн» не передбачає участі Республіки Ірландія у великих міжнародних ініціативах щодо безпеки. Лідери партії тривалий час критикували НАТО та симпатизували РФ. У майбутньому «Шинн Фейн» може посилити конфронтацію з Великобританією щодо Брекзиту, одночасно просуваючи свої амбіції щодо возз'єднання Республіки Ірландія з Північною Ірландією. Більш жорстка інтерпретація нейтралітету «Шинн Фейн» унеможливорює тіснішу співпрацю Республіки Ірландія з Великобританією та НАТО. Таким чином, у міру виникнення нових загроз безпеці в Європі, старі політичні розбіжності між Великобританією та Республікою Ірландія продовжуватимуть перешкоджати спільній відповіді на виклики (McNamara 2022).

10 травня 1972 р. 82% виборців Республіки Ірландія підтримали вступ країни до Європейського економічного співтовариства. З того часу Республіка Ірландія залишається одним із найактивніших прихильників Європейського союзу: 88% громадян Республіки Ірландія підтримують членство країни в ЄС. Однак Республіка Ірландія часто має різні погляди на зовнішню політику та геополітичні позиції з іншими державами-членами ЄС. Протягом XX і XXI ст. Республіка Ірландія зберігала нейтралітет у військових питаннях і не була членом ні НАТО, ні Руху неприєднання. Тим не менш, Республіка Ірландія брала участь у деяких конфліктах як союзник. Наприклад, британські пілоти були змушені приземлитися в Республіці Ірландія через несприятливі погодні умови та проблеми з навігаційним обладнанням під час Другої світової війни, були інтерновані, але потім були репатрійовані через Північну Ірландію до Англії (Ryan 2023).

Це поєднання нейтралітету та активної зовнішньої політики, яке в останні десятиліття набуло подальшого розвитку, стало предметом запеклих суперечок у рамках національних політичних дебатів. З початку XXI ст. дві найбільші політичні партії Ірландії, «Фіне Гел» (англ. Fine Gael) – партія, що входить у правоцентристську Європейську народну партію і, меншою мірою, «Фіанна Файл» (англ. Fianna Fáil) – партія, що входить до ліберальної Європейської ліберально-демократичної і соціалістичної партії, виступали за розширення участі країни в європейських проектах у сфері оборони і зовнішньої політики, таких як бойові групи ЄС (англ. EU Battlegroups) та «Постійна структурована співпраця» (англ. The Permanent Structured Cooperation, PESCO) (Finn 2017).

Республіка Ірландія, будучи членом ЄС, має багату історію, пов'язану з колоніальним минулим, вимушеною міграцією та етнічними чистками. Ці події можуть викликати протиріччя з деякими країнами ЄС, які мають колоніальне минуле, але при цьому Республіка Ірландія може мати добрі відносини з державами, які також пережили пригнічення. Географічне положення Республіки Ірландія, що межує з іншими високорозвинутими державами ЄС, деякі з яких також мають похмуру історію колоніального поневолення та Великобританією, надає їй унікального становища міжнародної дипломатії. Крім того, ірландська діаспора, яка налічує понад 70 млн. осіб, може сприяти зміцненню міжнародного впливу Республіки Ірландія (Ryan 2023).

232

Позиція Республіки Ірландія, що полягає у збереженні нейтрального статусу держави, обумовлена тим, що європейська ідентичність є складним і багатогранним явищем, що поєднує людей з різним життєвим досвідом і поглядами. Вона формується під впливом багатьох історичних, культурних, релігійних, політичних та мовних чинників. Європейська ідентичність поєднує людей з різними поглядами на життя та історію, включаючи представників різних соціальних груп: колонізованих та колонізаторів, віруючих та атеїстів, поліглотів та носіїв однієї мови, монархістів, республіканців та федералістів. Досвід Республіки Ірландія показує, що підхід, який ґрунтується на переважанні будь-якої однієї позиції, не є ефективним.

У 2022 р. під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників Фінляндія та Швеція вирішили відмовитися від політики нейтралітету, оскільки обидві держави погодилися вступити до НАТО. Навіть номінально нейтральна Республіка Ірландія внесла 122 млн. євро у рамках Європейського фонду миру на «нелетальну підтримку» української держави. Таким чином, війна і супутнє їй суперництво великих держав порушили багатовікові підвалини. На цьому тлі уряд Республіки Ірландія в червні 2023 р. провів чотириденний консультативний форум з політики міжнародної безпеки, що був представлений як «процес громадських консультацій» після того, як уряд відмовився від проведення більш демократичних зборів громадян. Цей форум під головуванням політологині Л. Річардсон став результатом багатомісячних узгоджених зусиль ірландських ЗМІ та уряду ірландської держави щодо «відкриття дискусії» про нейтралітет за допомогою постійних публікацій думок, показових опиту-

вань і нових відкриттів, які нібито спростовують старі стереотипи (Consultative Forum Programme 2023).

Для прихильників нейтралітету й антивоєнних кампаній найбільшу загрозу становить так званий «потрійний замок», що вимагає виконання таких умов для відправки понад дванадцяти військовослужбовців Сил оборони за межі країни: 1. Мандат ООН; 2. Рішення ірландського уряду; 3. Схвалення парламенту Республіки Ірландія. Критики стверджують, що цей механізм надає Росії та Китаю право вето на ірландські місії в ООН. Однак слід зазначити, що аналогічним правом володіють і США, які використовують його частіше за інших постійних членів Ради Безпеки ООН. Також слід зазначити, що Велика Британія, яка є єдиним членом Ради Безпеки ООН, що колонізувала Республіку Ірландія та окупувала її збройними силами, також має право вето (Gannon 2023).

Результати соціологічних досліджень незмінно свідчать про те, що переважна більшість ірландських виборців виступають за збереження нейтралітету. Спроби «просвіти» з боку уряду Республіки Ірландія, спрямовані на нібито «наївні й засліплені міфами ірландські маси», характеризуються надмірною активністю. Однак правлячі партії серйозно недооцінили настрої в суспільстві. Одним із голосів розуму був президент країни М. Гігінс, який правильно оцінив, що Республіка Ірландія «небезпечно дрейфує» в бік НАТО. На переконання М. Гігінса, Республіка Ірландія ніколи не була абсолютно нейтральною, якщо таке взагалі можливо. Аналітики та активісти лівого і правого спрямування сходяться на думці, що «нейтралітет – це недосконале визначення, свого роду дипломатична химера» (Gannon 2023). Щоб розібратися в цьому складному терміні та його ще складнішому застосуванні, необхідно спочатку вивчити історичне коріння ірландського нейтралітету.

У роботі «Особлива позиція» ірландський дослідник П. Кітінг виокремлює два «ідеологічних витоки» абстрактної і важкозрозумілої «концепції нейтралітету». Перший з них – це демонстрація суверенітету держави. Другий – це явне звернення до найбільш космополітичних аспектів європейського лібералізму, які, на думку П. Кітінга, проголошують «даремність і аморальність сили та остаточну гармонію інтересів усього людства». Ці суперечливі концепції, на думку П. Кітінга, можуть об'єднатися для ефективного обґрунтування прагнення до нейтралітету (Keatinge 1984: 18).

Концепція ірландського нейтралітету, яка використовується нині, має глибоке історичне коріння. Після початку Першої світової війни в 1914 р. ірландський революціонер, соціаліст Дж. Конноллі заснував Ірландську лігу нейтралітету. Гасло «Ми не служимо ні королю, ні кайзеру», висунуте Ірландською громадянською армією Дж. Конноллі, стало символом як для прихильників нейтралітету, так і для соціалістів. У той час як Ірландське республіканське братство намагалося заручитися підтримкою Німеччини перед Великоднім повстанням 1916 р., у проголошенні Ірландської республіки згадуються «доблесні союзники Ірландії в Європі». Нейтралітет став політичним інструментом, який дозволяв ірландським націоналістам заявляти про свій суверенітет на світовій арені. З їхнього погляду, це був простий, але потужний прояв незалежності, і відмова від нього могла призвести до втрати результатів національної революції (McNally 2019).

234 — **Висновки.** З моменту свого виникнення ірландський нейтралітет є предметом дискусії. Це питання, що викликає неоднозначні тлумачення та інтерпретації, залишається актуальним як для політиків, так і для громадян та міжнародних спостерігачів. Ірландський нейтралітет має глибоке історичне коріння і відрізняється від політики інших нейтральних європейських держав. Він не закріплений у конституції та не має офіційного тлумачення, але при цьому є відчутним та реальним. Витоки ірландського нейтралітету лежать у відродженій схильності до опору як незаконній владі, так і імперіалізму, яка виявилася на початку ХХ ст.

Після століть політичного гніту та репресій з боку могутнього сусіда – Великобританії ірландський народ вирішив боротися за незалежність своєї країни. У 1910–х і 1920–х рр. боротьба за незалежність в основному виражалася в прагненні до самовизначення та суверенітету. Ідея полягала в тому, що Ірландія повинна проводити політику, відмінну від британської, щоб наголосити на своїй унікальності як для своїх громадян, так і для міжнародного співтовариства. З початком Другої світової війни риторика набула нового значення, оскільки поняття нейтралітету стало асоціюватися з боротьбою за свободу.

Як свідчить досвід Республіки Ірландія, право громадян на визначення деяких аспектів державної політики, таких як нейтралітет, є невід'ємним. В даний час, в умовах глобальних політичних трансформацій, питання про нейтралітет знову стало предметом активного обговорення в ірландському суспільстві. Громадяни Республіки

Ірландія брали активну участь у процесі прийняття рішень як у минулому, так і в контексті відносно нещодавніх референдумів за Лісабонським договором 2008 та 2009 рр. Таким чином, будь-яка глибока оцінка нейтралітету Республіки Ірландія має враховувати думку ірландського народу. Вплив ірландського суспільства на статус країни як нейтральної був і залишається значним.

В умовах трансформації системи міжнародних відносин та міжнародного порядку необхідно також враховувати зростаючу роль Республіки Ірландія як учасника міжнародної політики та її участь у міжнародних організаціях. Республіка Ірландія приєдналася до низки міжнародних договорів, зокрема ООН, і взяла участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру».

Питання, яке викликає найбільш жваві дискусії в контексті нейтралітету Республіки Ірландія, стосується взаємин ірландської держави з ЄС. У міру того, як процес інтеграції набирає обертів, громадяни Республіки Ірландія все частіше замислюються про те, як їхня країна інтегруватиметься до ЄС. Хоча результати опитувань показують, що ірландці загалом позитивно ставляться до членства в ЄС, існують проблеми, що викликають у них занепокоєння. Страх втрати незалежності та нейтралітету значно впливає на громадську думку. Загальна зовнішня політика та політика безпеки в їхньому нинішньому вигляді не є революційною особливістю права ЄС. Навіть такі риси Лісабонського договору, як «пункт про взаємну оборону», не викликають занепокоєння у нейтральних держав-членів ЄС. Це означає, що прагнення до політики нейтралітету не буде відсунуто на другий план. Проте під час палких публічних дебатів в ірландській державі, що передували референдумам щодо Ніццького і Лісабонського договорів, активно обговорювали питання національного суверенітету і нейтралітету. Це призвело до того, що ці два аспекти стали тісно пов'язані і певною мірою тотожні один одному.

На думку багатьох експертів, аргументи на користь нейтралітету Республіки Ірландія втратили свою значущість, оскільки в її законодавстві не закріплено статус нейтральної держави. Це дозволяє ірландському нейтралітету залишатися ефективним. В умовах відсутності чітко сформульованого визначення нейтралітету, Республіка Ірландія проявляє зайву обережність в оцінці впливу угод ЄС і його спільної зовнішньої та безпекової політики на свій невизначений статус нейтралітету. Відсутність конституційного закріплення

нейтралітету в ірландській державі залишає його статус предметом дискусій. Саме ця невизначеність щодо нейтралітету дозволила йому стати важливою складовою ірландської ідентичності. Політика безпеки ЄС мала незначний вплив на нейтралітет Республіки Ірландія. Процес європейської інтеграції триватиме, але, принаймні в найближчому майбутньому, єдина безпекова та оборонна політика ЄС навряд чи зможе встановити свою юрисдикцію над ірландською державою, поки ірландський народ вважає свою країну нейтральною.

References:

1. Arms control, disarmament and non-proliferation in NATO. 2023. NATO. February 27. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48895.htm
2. Aunesluoma, J., Rainio-Niemi J. 2016. Neutrality as Identity? Finland's Quest for Security in the Cold War. *Journal of Cold War Studies*, 18 (4), 51-78. URL: https://doi.org/10.1162/JCWS_a_00680
- 236 — 3. Benefits of EU membership for Ireland. 2025. European Commission Representation in Ireland. February, 7. https://ireland.representation.ec.europa.eu/about-us/benefits-eu-membership-ireland_en
4. Carthy, M. 2023. Neutrality: Motion [Private Members]. Dáil Éireann debate, 1046(4), November 28. <https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/2023-11-28/17>
5. Consultative Forum Programme. 2023. Department of Foreign Affairs. November 7. <https://www.gov.ie/en/publication/39289-consultative-forum-program-me/>
6. Devine, K. 2011. Neutrality and the development of the European Union's common security and defence policy: Compatible or competing? *Cooperation and Conflict*. 46(3), 334-369.
7. Devine, K. 2020. Nuclear Non-Proliferation and Disarmament in Irish Foreign Policy. *New Zealand International Review*, 45 (4), 11-15. <https://www.jstor.org/stable/48594703>
8. Devine, K. 2006. Public opinion and Irish neutrality: a theoretical and empirical test of the 'rational public. PhD dissertation. Dublin : University of Dublin, Trinity College.
9. Devine, K. 2008. Stretching the IR Theoretical Spectrum on Irish Neutrality: A Critical Social Constructivist Framework. *International Political Science Review*, 29(4), 461-488.

10. Devine, K. 2024. The Resilience of Irish Neutrality. *E-International Relations*. July 9 2024. <https://www.e-ir.info/2024/07/09/the-resilience-of-irish-neutrality/>

11. Dinnen, C. 2022. UK initiates plan to override Northern Ireland Protocol – what you need to know. *ITV News*. June 13. <https://www.itv.com/news/2022-06-13/uk-initiates-plan-to-override-northern-ireland-protocol-what-you-need-to-know>

12. Donald, D. 2002. Neutrality, Impartiality and UN Peacekeeping at the Beginning of the 21st Century. *International Peacekeeping*, 9(4), 21–38. <http://dx.doi.org/10.1080/714002776>

13. Emmot, R., Siebold, S. 2022. Finland, Sweden sign to join NATO but need ratification. *Reuters*. July 5. <https://www.reuters.com/world/europe/finland-sweden-sign-protocol-join-nato-still-need-ratification-2022-07-05/>

14. Fanning, R. 1982. Irish Neutrality: An Historical Review. *Irish Studies in International Affairs*, 1(3), 27–38. <http://www.jstor.org/stable/30001722>

237

15. Finn, C. 2017. We're being asked to sell out our neutrality: Government accused of trying to rush EU defence deal vote. *The Journal*. December, 7. <https://www.thejournal.ie/eu-army-pesco-3734034-Dec2017/>

16. Gannon, C. 2023. Ireland Should Resist the Pressure to Join the Western Military Bloc. *Jacobin*. July, 19. <https://jacobin.com/2023/07/ireland-nonalignment-neutrality-nato-us-european-union-war-foreign-policy>

17. Government announces move to transform the Defence Forces and the largest increase in the Defence budget in the history of the State. 2022. Department of the Taoiseach. July 18. URL: <https://www.gov.ie/en/press-release/b3c91-government-transform-defence-forces-largest-increase-defence-budget-in-history-of-state/>

18. Hood, L. 2020. What Sinn Féin's election success means for Irish relations with the EU – and Brexit. *The Conversation*. February, 13. <https://theconversation.com/what-sinn-feins-election-success-means-for-irish-relations-with-the-eu-and-brexit-131507>

19. Howlin, G. 2023. Is Europe beckoning for Micheál Martin?: The Tánaiste's next role could be in Brussels – or in coalition with SF. *The Irish Times*. May 24. <https://www.irishtimes.com/opinion/letters/2023/05/24/is-europe-beckoning-micheal-martin/>

20. International Security Policy. 2025. Department of Foreign Affairs and Trade. <https://www.ireland.ie/en/dfa/role-policies/international-priorities/peace-and-security/international-security-policy/>

21. Keatinge, P. 1984. *A Singular Stance: Irish Neutrality in the 1980's*. Dublin: Institute of Public Administration, 1984. 162 p.

22. Leahy, P. 2022. Irish neutrality needs to 'evolve' in response to Ukraine war, Taoiseach says. *The Irish Times*. April, 10. <https://www.irishtimes.com/news/politics/irish-neutrality-needs-to-evolve-in-response-to-ukraine-war-taoiseach-says-1.4849479>

23. McNally, E. 2019. James Connolly, a Socialist for the Present. *Jacobin*. September, 19. <https://jacobin.com/2019/09/james-connolly-john-mcdonnell-irish-in-dependence>

238 24. McNamara, E. 2022. *Evolving Irish Neutrality: Military Opportunities and Political Obstacles*. The Royal United Services Institute (RUSI). July, 15. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/evolving-irish-neutrality-military-opportunities-and-political-obstacles>

— 25. Murphy, S. 2023. Irish ministers under pressure to clarify 'secret deal' for RAF to defend Ireland's airspace in an emergency. *Sky News*. May, 14. <https://news.sky.com/story/irish-ministers-under-pressure-to-clarify-secret-deal-for-raf-to-defend-irelands-airspace-in-an-emergency-12879084>

26. Neal, J. 2006. *Choosing to Go It Alone: Irish Neutrality in Theoretical and Comparative Perspective*. *Sage Journals*, 27(1). <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0192512106058624>

27. O'Carroll, S. 2013. British and Irish forces in historic joint mission to Mali. *The Journal*. February, 13, <https://www.thejournal.ie/irish-british-army-mali-794335-Feb2013/>

28. O'Leary, N. 2022. Ireland would not need a referendum to join NATO, says Taoiseach. *Irish Times*. June, 8. <https://www.irishtimes.com/world/europe/2022/06/08/ireland-would-not-need-referendum-to-join-nato-says-taoiseach/>

29. Report of the Commission on the Defence Forces. 2022. *Commission on the Defence Forces of Ireland*. February. <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/221085/6a8d1ccb-9cd1-4612-b109-2387c3369b1a.pdf>

30. Ryan, B. 2023. *Balancing Defence and Neutrality: Ireland's Foreign Policy and the Middle East*. *Green European Journal*. December, 19.

<https://www.greeneuropeanjournal.eu/balancing-defence-and-neutrality-irelands-foreign-policy-and-the-middle-east/>

31. Schwanberg, P. 2012. Ireland's neutrality and european security policy integration. Master of European Studies Theses. Münster: University of Twente. https://essay.utwente.nl/62218/1/Revised_Thesis_Patrick.pdf

32. Salmon, T.C. 1989. Unneutral Ireland: An Ambivalent and Unique Security Policy. Oxford: Clarendon Press.

33. Schwanberg, P. 2012. Ireland's neutrality and european security policy integration.

34. The White Paper on Foreign Policy. 1996. Department of Foreign Relations of the Government of Ireland. URL: <https://web.archive.org/web/20060522044916/http://foreignaffairs.gov.ie/information/publications/whitepaper/default.asp>

35. Wigell, M. 2019. Hybrid interference as a wedge strategy: a theory of external interference in liberal democracy Get access Arrow. International Affairs, 95(2), 255-275. <https://doi.org/10.1093/ia/iiz018>

36. Williams, P. 2020. The Security Council's peacekeeping trilemma. 239
International Affairs. 96(2), 479-499. <https://doi.org/10.1093/ia/iiz199> —